

Корж Елена. Развитие навыков английской речи во время подготовки студентов естественных специальностей. Очерчен круг ученых, которые занимаются изучением проблемы преподавания английского языка в Украине. Внимание сосредоточено на проведении в студенческой аудитории аудирования. Указана актуальность исследования. Отмечено, что проведение такого вида методико-педагогической и языковой деятельности в вузе способствует подготовке молодежи к дальнейшей профессиональной работе. Подчеркнуто, что теоретико-практическое изучение этой проблемы имеет важное значение для улучшения уровня знаний студентов, формирования иноязычной компетенции. Указана дефиниция термина «аудирование». Выделены виды упражнений, которые готовят слушателей к эффективному восприятию языкового материала. Реализован и описан психолого-педагогический эксперимент в нескольких группах студентов. По результатам проведенного наблюдения определен продуктивный критерий отбора текстов для аудирования. Акцентируется внимание на формировании навыков аудирования в условиях аудиторной работы. Аргументирована необходимость проведения такого вида рецептивно-речевой деятельности среди студентов естественных специальностей.

Ключевые слова: аудирование, навыки аудирования, коммуникативный подход, профессиональная компетентность, иноязычная компетентность.

Korzh Olena. The Development of English Language Skills while Training Students of Natural Sciences.

The article considers the circle of scientists who are studying the problem of teaching English in Ukraine. Much attention is paid to conducting of listening in students' audience. The urgency of the issue is specified. It has been noted that such kind of methodological, pedagogical and language-related activities in the university contributes to the training of young people for future professional work, where employers often expect the employees to be able to communicate directly with foreigners. It is stressed that the theoretical and practical study of this issue is important for improving of students knowledge level, the formation of foreign language competence. The definition of the term «listening» is shown. Different types of exercises, which train students to percept the linguistic material effectively, are highlighted. Psycho-pedagogical experiment in several groups of students was performed and described. According to results of conducted observation, productive text selection criterion for listening is defined. Great attention is paid to listening skills forming. The necessity of this kind of receptive-speech activities among students of Natural Sciences is argued.

Key words: listening, listening skills, communicative approach, professional competence, foreign language competence.

УДК 81'23.11

*Олександр Лавриненко,
Галина Лавриненко*

**КОГНІТИВНІ ЗВ'ЯЗКИ МІЖ ПРОЦЕСОМ ПОРОДЖЕННЯ МОВЛЕННЯ
ТА ПСИХОЛОГІЧНИМИ ЯКОСТЯМИ ОСОБИСТОСТІ**

Запропоновано двовекторне дослідження мовних здібностей людини. Здійснено аналіз розвитку згаданих здібностей в історичній та онтогенетичній парадигмах; проведено репрезентативний огляд найвідоміших теорій моделювання мовлення: стохастичних моделей, моделей безпосередніх складників, моделей на основі трансформаційної граматики та когнітивних моделей. Викладено авторський підхід щодо моделювання мовленнєвих процесів на основі ідей О. О. Леонтьєва. Запропоновано емпіричний поділ групи респондентів за принципом ступеня розвитку мовних вербальних здібностей із подальшим пошуком відповідної низки психологічних рис людини, найбільш сприятливих для розвитку мовних вербальних здібностей. Респондентами були студенти Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки факультету інформаційних систем, фізики та математики, факультету економіки та управління, факультету психології та біологічного факультету. Методологічним інструментарієм слугували: методика оцінки вербальних здібностей А. Крилова та С. Манічева; методика психологічної діагностики особистості Кетелла; авторська анкета, направлена на оцінку мовних вербальних здібностей людини. Отримані результати дають підстави стверджувати, що адекватний рівень самооцінки, середній рівень самоконтролю, висока ступінь довіри в спілкуванні та легка інтровертованість когнітивних процесів – найбільш сприятливі психологічні риси особистості для формування та розвитку вербальної сфери мовних здібностей.

Ключові слова: мовна здатність, мовні здібності, мовна картина світу, психологічні риси особистості, модель породження мовлення, розвиток особистості.

Постановка наукової проблеми та її значення. XXI століття справедливо називають століттям інформаційних технологій та глобальної комунікації. Почасти нашим сучасникам для міжкультурного спілкування бракує знань і рідної мови, й іноземної. Безумовно, важливе значення мають дослідження, присвячені аналізу та моделюванню мовної здатності та мовних здібностей у людини. Мовну здатність справедливо вважають однією із фундаментальних властивостей людської суті, одним із головних проявів функціонування людської свідомості. Вона пройшла довгий шлях формування в процесі історіогенезу та завжди формується на ранніх етапах процесу онтогенезу. На противагу до цього мовні здібності слід визначати як фундаментальну особистісну якість, яка визначає можливості індивіда відображати навколишню дійсність і внутрішній світ за допомогою мовних засобів, і проявляється у його здатності до побудови граматично правильних, комунікативно зрозумілих і естетично оформлених висловлювань. Важливо зазначити, що якщо на формування мовної здатності індивіда основний вплив здійснюють дві сили – генетичні задатки й соціальне оточення, – то в процесі розвитку мовних здібностей долучається потужний третій чинник – зусилля самого індивіда, який може докладати або не докладати їх для формування мовних знань. Отже, дослідження, яке запропонувало б новий теоретичний вектор погляду на процес формування мовних здібностей та спробувало б виділити низку психологічних якостей особистості, сприятливих для розвитку її мовних здібностей, буде своєчасним і **актуальним**.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Аналізуючи історіогенез мовної здатності людини, важко не погодитися з тезою О. Р. Лурії, що про історіогенез людської мови сучасній науці відомо мало. Загалом фахівці поділяють цей процес на три етапи: 1) функціонування квазімови; 2) перехід до симпрактичної мови; 3) мова як засіб передачі культурно-історичних надбань від покоління до покоління. Більш детально розділити згаданий історіогенез неможливо за браком фактичної інформації [9; 11].

Значно більше відомо про розвиток мовної здатності в онтогенезі. Дослідження низки видатних фізіологів (Г. Гельмгольца, І. Сеченова, А. Ухтомського та ін.) [10] та психологів (Л. Виготського, О. Леонтьєва, О. Лурії, М. Жинкіна й ін.) [1; 7; 8; 9] доводять тезу про те, що у новонароджених мовна здатність представлена безумовним голосовим рефлексом, який протягом перших тижнів життя дитини є умовним. Дуже швидко (протягом перших місяців життя дитини) голосова реакція диференціюється (тобто дитина починає кричати по-різному) і починає виконувати дві важливі функції: а) вираження загальних емоційних станів організму, яке вказує на наявність або порушення рівноваги у дитини з навколишнім середовищем; б) функція соціального контакту. Як зазначає Л. Виготський, поступово голос дитини стає її мовленням або знаряддям, що його заміняє, у найбільш елементарних формах [1, 166]. Мовна здатність визначається як багаторівнева функціональна система, що забезпечує мовну діяльність і пройшла значний шлях в історіогенезі та формується в процесі онтогенетичного розвитку кожного носія мови.

Мета і завдання статті – здійснити оглядовий аналіз усіх відомих на сьогодні теорій моделювання мовлення і запропонувати нову базову модель, ґрунтуючись на ідеях О. Леонтьєва; в емпіричній частині роботи через анкетування й тестування вибраної групи респондентів виявити психологічні якості, що сприяють розвитку мовних здібностей у людини.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Очевидно, що і в історіогенезі, і в онтогенезі повинен бути певний хронологічний етап, коли мовна здатність переходить у мовні здібності. Для ефективного переходу на рівень мовних здібностей людині недостатньо лише розуміти смислове та системне значення кожної лексичної одиниці, необхідне вміння для вдалого поєднання слів у речення. Адже саме мовні здібності передбачають володіння мовою на фразовому й надфразовому рівнях. У сучасній психолінгвістиці розроблено чотири види моделей, за допомогою яких учені намагаються відобразити та пояснити процеси, внаслідок яких людині вдається будувати речення у живому

мовленні, зокрема: стохастичні моделі, моделі безпосередніх складників, моделі на основі трансформаційної граматики, когнітивні моделі. Названі теоретичні моделі породження мовлення належать до класичних ідей лінгвістики, тому ми обмежимося лише коротким їх оглядом.

Загалом, стохастичні моделі комунікації передбачають, що множина елементів повідомлення може бути представлена за допомогою вірогідностей і що різноманітні комунікативні процеси (кодування, передача і декодування) полягають в оперуванні з цим апіорним розподілом і трансформуванні його, відповідно до відомих умовних вірогідностей, в апостеріорний розподіл. Найпростішою стохастичною моделлю може бути така, яка здатна породжувати певну послідовність елементів, при цьому кожен із них має власну вірогіднісну характеристику. І хоча така модель у чистому вигляді не може забезпечити зв'язне мовлення, є багато експериментів, результати яких свідчать, що у процесі породження мовлення часто тією чи тією мірою задіюється вірогіднісний принцип (тобто, ймовірність появи певного слова в реченні залежить від слів, що стоять попереду). Найбільш відомими є експерименти, проведені Ч. Мак-Коркодейлом та Н. Еліавою [6, 85–86; 3, 104].

В основі моделі безпосередніх складників лежить операція деривації (послідовної підстановки на місце більшої одиниці двох дрібніших компонентів, з яких вона складається). По закінченню операції деривації виникає так званий термінальний ланцюжок, який відображає синтаксичну структуру речення за цією моделлю. Модель безпосередніх складників має набір специфічних ознак, що відрізняє її від усіх інших: ця модель є дихотомічною, тобто на кожному етапі деривації оперативний сегмент поділяється тільки на дві частини; на вершині дерева безпосередніх складників, яке схематично позначає кожен етап деривації, знаходиться речення як цілісне утворення.

Моделі породження мовлення на основі трансформаційної граматики були найбільш популярними у 70-их роках ХХ століття. Класичні моделі на основі трансформаційної граматики ґрунтуються на концепції Н. Хомського. Структура моделі Н. Хомського містить чотири компоненти: 1) синтаксичний; 2) семантичний (теоретичні основи якого розроблені Дж. Кацем і Дж. Фодором); 3) фонологічний (який також слугує для інтерпретації результатів дії синтаксичного компоненту, проте не на глибинному, а на поверхневому рівні); 4) прагматичний (який представлено граматичними правилами співвіднесення граматичної структури речення з контекстом, в якому воно вживається).

Когнітивний підхід у психології акцентує свою увагу на тому, як люди отримують інформацію про навколишній світ, як ця інформація уявляється людиною і яким чином вона зберігається в пам'яті та стає знанням, впливаючи на подальшу діяльність людини. Цей акцент не міг не вплинути на усі когнітивні моделі. Найбільш цікавими і переконливими серед когнітивних моделей породження мовлення є концепції У. Кінча, І. Шлезінгера та «абстрактна граматики» Ч. Осгуда. Згідно з концепцією У. Кінча, будь-яке висловлювання являє собою систему пропозицій, головною серед яких є предикат, який може бути виражений дієсловом, прикметником або прислівником. Пропозиції організуються за допомогою «правил узгодження» в певну семантичну мережу. Крім цього, до структури моделі У. Кінча входить так звана цільова схема, що визначає, які елементи більш, а які менш суттєві для розуміння змісту висловлювання. За допомогою «цільової схеми» можна також відновити пропущені змістовні компоненти мовлення, тому що вона визначає змістову «макроструктуру» висловлювання на глибинному рівні [6, 107–108].

Аналізуючи всі відомі моделі породження мовлення, Д. Уорт зазначив: «З точки зору подібності до реальної мовної поведінки мовця ні одну із відомих до сих пір моделей не можна визнати задовільною» [2, 94]. Кожна із вище зазначених моделей має об'єктивні підстави для існування, тому що відмінно підходить для певного виду комунікативних ситуацій, проте жодна із цих моделей не може пояснити феномен виникнення людського мовлення повністю і без усяких застережень. Тому закономірно буде припустити, що людська

психіка здатна використовувати не одну, а паралельно декілька моделей різних видів у процесі породження мовлення. Формулюючи свій власний погляд на окреслену проблематику, О. Леонтьєв висловив припущення, що на головні елементи вербально-образних конструкцій, що відображаються у реченні підметом і присудком, якимось чином накручуються якості та характеристики, виражені вербально у вигляді другорядних членів речення.

Спробуємо побудувати мінімалістичну модель описаного в роботі О. О. Леонтьєва [6] процесу.

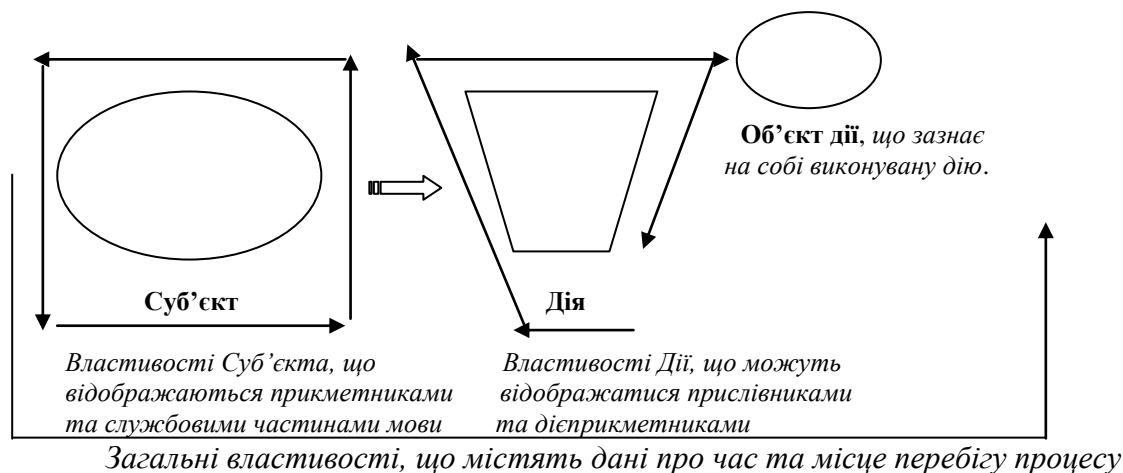

Рис. 1. *Ad Hoc* абстрактна модель процесу породження мовлення в людській свідомості

Головними та обов'язковими компонентами моделі є суб'єкт (в однині або множині) та виконувана ним дія. Додаткові відомості щодо головних компонентів, які виражаються другорядними членами речення, спіралеподібно намотуються на саму дію та її виконавця. Стрілка додаткових даних щодо дії може завершуватися Об'єктом, що зазнає на собі описану дію, однак його наявність не обов'язкова. Умовну зовнішню оболонку моделі утворюють допоміжні елементи, які містять загальну інформацію про час і місце перебігу всього процесу. Зазначимо, що відображена на Рис. 1 схематична структурна модель породження мовлення належить до так званих *Ad Hoc* аналогій і несе мінімальний рівень екзистенціальних зобов'язань, тому не претендує на відкриття чогось нового, але слугує образним інструментом для кращого засвоєння вже відомих фактів.

Матеріалом для емпіричної частини дослідження слугували результати, отримані шляхом анкетування та часткового тестування респондентів – факультету інформаційних систем, фізики та математики, факультету економіки та управління, факультету психології та біологічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки в загальній кількості 86 осіб. Робочими методиками для виділення вищезазначених профілів мовної особистості слугували: перша частина авторської анкети, яка відображає рівень сформованості когнітивного компонента мовної особистості; четвертий пункт методики визначення активності вербального мислення, розробленої М. Криловим і С. Манічевим [4, 122–124]. Для визначення активності вербального мислення досліджуваним було запропоновано протягом хвилини скласти максимальну кількість речень, кожне слово в якому буде починатися з наперед визначеної літери (наприклад: З, О, П, Н – Золота осінь прийшла несподівано). При цьому розробники методики наголошують, що два утворені у такий спосіб речення вказують на середній рівень розвитку вербальних здібностей.

Частина наведеної нижче анкети довела свою ефективність у авторському дослідженні профілів мовної особистості шляхом перевірки кореляції з відомими та загальновизнаними методиками оцінки мовних здібностей людини та через перевірку її ретестової надійності [5].

Блок А: КОГНІТИВНА СФЕРА

1) Як часто ви опиняєтесь у ситуації, коли чуєте або бачите слова з невідомим для вас значенням?

- А) Таких ситуацій в моєму житті майже ніколи не буває.*
- В) Такі ситуації трапляються досить рідко.*
- С) Я опиняюся періодично у таких ситуаціях.*

2) Чи завжди вам вдається чітко, без спрощення або іншого спотворення висловлювати власні думки?

- А) Свої думки я завжди можу висловити чітко і без спотворень.*
- В) Зрідка бувають випадки, коли я відчуваю труднощі при висловленні думки.*
- С) Іноді я не можу повністю передати власну думку у вербальній формі.*

3) Наскільки легко ви використовуєте у мовленні та письмі складносурядні та складнопідрядні речення?

А) Я охоче і достатньо легко будує складносурядні та складнопідрядні речення, навіть не задумуючись над цим процесом.

В) Я коротко уявляю собі структуру складнопідрядного або складносурядного речення перед тим, як вимовляю або пишу його.

- С) Я уникаю у своєму мовленні та письмі складнопідрядних і складносурядних речень.*

4) Якщо актуальна ситуація вимагає від вас перейти у мовленні з одної мови на іншу?

А) Я миттєво переключаюсь на іншу мову і без затримки продовжую розмову.

В) Коли необхідно перейти на іншу мову, у моїй розмові зі співрозмовником виникає пауза, після чого я продовжую розмову вже іншою мовою.

С) Я відчуваю певний дискомфорт у таких ситуаціях, при цьому навіть після переходу на іншу мову в моєму мовленні трапляються слова попередньої мови.

5) Коли потрібно пояснити значення слова іншій людині, ви, зазвичай:

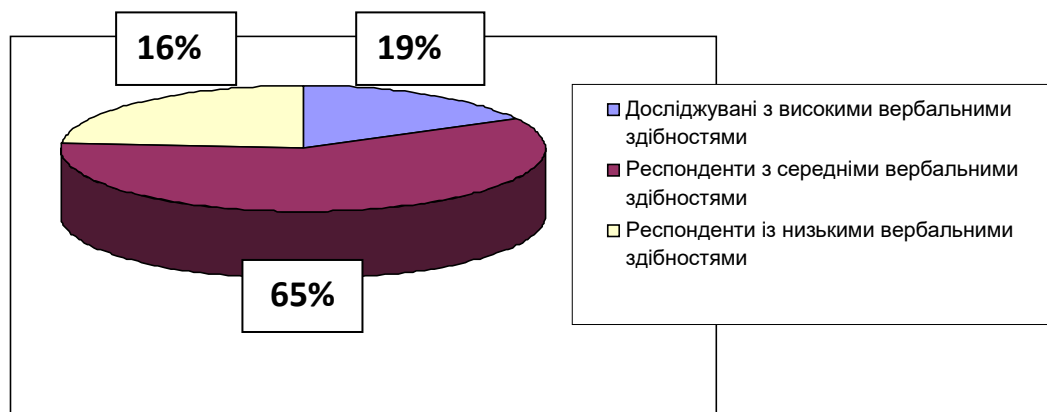
А) Детально тлумачите значення цього слова, наводите відомі вам синоніми, антоніми та приблизні еквіваленти.

В) Наводите цій людині інші слова, які є близькими за значенням.

С) Рекомендуєте людині звернутися до словника, або уникаєте пояснення в інший спосіб.

Питання № 1 та № 5 першого блоку дають змогу дослідити ступінь розвитку лексики та загальних мовних знань у вибраній групі респондентів. Відповіді на питання № 2 та № 4 цього ж блоку відображають якість взаємодії між картиною світу та мовною картиною світу в мовної особистості. Початковий аналіз даних, отриманих у ході вищепри описаного анкетування, показав, що у переважної більшості студентів досліджуваної групи (65 %) наявний середній рівень розвитку вербальних здібностей, водночас високий рівень вербальних здібностей показала відносно невелика частина – 19 %. Більш наочно отримані результати розподілу респондентів представлено в *Діаграмі 1*.

ДІАГРАМА 1.
Відсотковий розподіл респондентів за рівнем сформованості їх когнітивно-вербальних здібностей

Для визначення психологічних особливостей, які можна вважати найбільш сприятливими для формування вербальних здібностей у людини, вибрано методику Р. Б. Кетелла, оскільки вона є надійним і поширеним способом оцінки індивідуально-психологічних особливостей особистості. Узагальнення отриманих результатів та пошук значущих групових відмінностей здійснювалися за допомогою комп'ютерного варіанту порівняльного аналізу показників незалежних вибірок за критерієм відмінності Т-Ст'юдента.

На початку аналізу отриманих даних потрібно було встановити, за якими чинниками методики Кетелла наявні значущі відмінності у показниках між трьома виділеними підгрупами респондентів із різним ступенем вираження когнітивних здібностей. У *табл. 1* наведено відмінності у показниках за чинниками методики Кетелла між підгрупами досліджуваних, виділених за згаданим принципом.

Таблиця 1

Значущість виявлених відмінностей між різними профілями мовної особистості за параметрами методики Р. Б. Кетелла

Чинники методики Кетелла	MD	A	B	C	E	F	G	H	I
Коефіцієнт значущості відмінностей між виділеними групами досліджуваних	8,08*	16,55**	1,82	6,15*	5,46	0,33	3,32	4,61	1,81
Чинники методики Кетелла	L	M	N	O	Q1	Q2	Q3	Q4	
Коефіцієнт значущості відмінностей між виділеними групами досліджуваних	8,49*	1,34	4,42	5,1	5,54	4,97	9,86*	0,68	

Примітка: дані позначені як такі, що істотно відмінні у цій таблиці:

* - є значущими при $p \leq 0,05$; ** - є значущими при $p \leq 0,01$.

Отже, згідно даних, наведених у *табл. 1*, зрозуміло, що значні відмінності в показниках за чинниками методики Кетелла між досліджуваними підгрупами респондентів було виявлено за чинниками: MD, A, C, L, Q3. Закономірно, що результати виділених підгруп досліджуваних

саме за цими чинниками стануть предметом подальшого аналізу та тлумачення. Розглянемо отримані результати більш докладно (див. *табл. 2*).

Таблиця 2

**Особливості зв'язку мовних вербальних здібностей
з психологічними якостями досліджуваних**

Підгрупи поділених респондентів Чинники методики Кетелла	Група 1 респондентів з високими вербальними здібностями	Група 2 респондентів з середніми вербальними здібностями	Група 3 респондентів з низькими вербальними здібностями
MD – «адекватність самооцінки»	51,63	59,53	40,27
A – «замкнутість – товариськість»	45,50	59,64	36,50
C – «емоційна стійкість»	39,04	51,57	49,71
L – «підозрілість – довіра»	62,42	53,70	58,85
Q3 – «низький самоконтроль – високий самоконтроль»	47,96	58,84	39,71

Першим у переліку чинників, за якими було виявлено значущі відмінності між підгрупами досліджуваних, є чинник MD – «адекватність самооцінки». Визнаємо, що накопичені дані за чинником MD можуть бути достатньо відносними та суб'єктивними, оскільки люди можуть істотно відрізнитися і за своїми здібностями й знаннями, і емоційно-вольовими якостями. Однак відображені у *табл. 2а* дані за першим чинником свідчать, що для розвитку вербальних здібностей людини найбільш сприятливим є адекватний (середній) рівень самооцінки. Водночас завищена самооцінка (Група 2), як і занижена (Група 3), являється, ймовірно, гальмуючим чинником.

Деяко інакшими є отримані результати за чинником A: Група 1 із високими вербальними здібностями показала приблизний баланс між замкнутістю та товариськістю, але із невеликим відхиленням у сторону першої. Водночас більш радикальні відхилення у будь-який бік негативно впливають на вербальні здібності людини. Вважаємо, що дані, отримані у розвідці за чинником A, є локальним випадком прояву другого закону діалектики про перехід кількості в якість. Злегка інтровертована людина більше часу та уваги приділяє оптимізації взаємодії між власною картиною світу, де накопичені про навколишню дійсність знання зберігаються у вигляді багатовимірних образів-ментефактів, та власною мовною картиною світу, що згодом дає певну перевагу у формуванні вербальних здібностей.

Результати за чинником L – «підозрілість – довіра» указують на те, що більш довірливе ставлення до навколишніх однозначно слугує позитивною рисою для розвитку вербальних здібностей. Оскільки Група 1 з високими вербальними здібностями показала найбільші і середньогрупові, і абсолютні показники, визнаємо, що останній установлений факт – не новий для науки, тому що подібне твердження можна знайти в роботах низки психолінгвістів [2; 3; 10].

Результати за чинником Q3 – «низький самоконтроль – високий самоконтроль» перебувають у взаємодії із загальною тенденцією цього дослідження і свідчать, що помірне вираження згаданої психологічної якості – найбільш бажане для вироблення відповідних мовних вербальних здібностей.

Трохи осторонь від загальних гіпотез нашого дослідження та помітно суперечливими виявилися значення за чинником C – «емоційна стійкість». Група 1 респондентів, які продемонстрували найвищий рівень вербальних здібностей, має найнижчий середньогруповий показник за цією психологічною рисою. Така виявлена особливість стає у певну «ідейну опозицію» до інших здобутих результатів. Можливо, виявлення причин такого цікавого протиріччя стане одним із векторів для майбутніх досліджень в окресленій сфері.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. На сьогодні не побудовано єдиної універсальної теорії породження процесу мовлення, яка була б адекватною та достатньою для усіх комунікативних ситуацій. Частина людей із високими вербальними здібностями серед групи досліджуваних становить 19 %. Адекватний рівень самооцінки, середній рівень самоконтролю, висока ступінь довіри в спілкуванні та незначна інтровертованість – ті психологічні риси особистості за шкалою Кетелла, які слугують сприятливими передумовами для формування та розвитку вербальної сфери мовних здібностей.

Джерела та література

1. Выготский Л. С. Собрание сочинений : в 6 т. Т. 2 : Вопросы общей психологии / Л. С. Выготский. – М. : Педагогика, 1982. – 425 с.
2. Залевская А. А. Введение в психолингвистику : учеб. пособие / А. А. Залевская. – М. : Рос. гос. гуманитар. ун-т, 2000. – 354 с.
3. Красных В. В. Основы психолингвистики и теории коммуникации / В. В. Красных. – М. : Гнозис, 2001. – 270 с.
4. Крылов А. А. Практикум по общей, экспериментальной и прикладной психологии / А. А. Крылов, С. А. Маничев. – СПб. : Питер, 2000. – 560 с.
5. Лавриненко О. Л. Профілі мовної особистості / О. Л. Лавриненко // Науково-теоретичний збірник. – Переяслав-Хмельн. : ДВНЗ «Переяслав-Хмельн. держ. пед. ун-ту», 2010. – С. 56–63.
6. Леонтьев А. А. Основы психолингвистики / А. А. Леонтьев. – М. : Смысл, 2003. – 312 с.
7. Леонтьев А. Н. Возникновение и первоначальное развитие языка / А. Н. Леонтьев. – М. : Изд-во АН СССР, 1963. – 176 с.
8. Леонтьев А. Н. Деятельность, сознание, личность / А. Н. Леонтьев. – М. : Смысл, 2004. – 325 с.
9. Лурия А. Р. Язык и сознание / А. Р. Лурия. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1979. – 173 с.
10. Уфимцева Н. В. Биологические и социальные факторы в речевом развитии / Н. В. Уфимцева // Этнопсихолингвистика. – 1988. – Вып. 5. – С. 163–183.

References

1. Vygotskii, L. S. 1982. "Voprosy Obshchei Psikhologii". *Collection of Scientific Works. Volume 2.* Moskva: Pegagogika.
2. Zalevskaia, A. A. 2000. *Vvedeniie v Psikholingvistiku [Study Manual]*. Moskva: Rossiiskii Gosudarstvennyi Gumanitarnyi Universitet.
3. Krasnyh, V. V. 2001. *Osnovy Psikholingvistiki i Teorii Kommunikatsyi [Study Manual for High School]*. Moskva: Gnozis.
4. Krylov, A. A. 2000. *Praktikum po Obshchei, Eksperimentalnoi I Prikladnoi Psikhologii [Study Manual and Methodics collection]*. Sankt Peterburg: Piter.
5. Lavrinenko, O. L. 2010. "Profili Movnoi Osobystosti". *Naukovo-Teoretychnyi Zbirnyk. Pereiaslav-Khmelnytskyi: DVNZ «Pereiaslav-Khmelnytskoho Derzhavnoho Pedahohichnoho Universitetu»*.
6. Leontiev, A. A. 2003. *Osnovy Psikholingvistiki [Collection of Scientific Works]*. Moskva: Smysl.
7. Leontiev, A. N. 1963. *Vozniknoveniie i Razvitiie Yazyka [Collection of Scientific Works]*. Moskva: AN USSR.
8. Leontiev, A. N. 2004. *Deiatelnost, Soznaniie, Lichnost [Study Manual for High School]*. Moskva: Smysl.
9. Lurii, A. R. 1979. *Yazyk i Soznaniie [Scientific Work]*. Moskva: Moscow University Publishing.
10. Ufimtseva, N. V. 1988. "Biologicheskie i Sotsyalnyie Factory v Rechevom Razvitiie" [Study Manual for Psycholinguists]. *Etnopsikholingvistika*. Moskva: Nauka.

Лавриненко Олександр, Лавриненко Галина. Когнитивные связи между процессом порождения речи и психологическими особенностями личности. Предложено двухвекторное исследование языковых способностей личности. Осуществлен анализ развития названных качеств в исторической и онтогенетической парадигмах; представлено краткое описание наиболее актуальных моделей порождения речи: стохастических, моделей непосредственных составляющих, моделей на основе трансформационной грамматики и когнитивных. Представлен авторский подход к моделированию речи, который частично основывается на идеях известного психолингвиста А. А. Леонтьева. Предложено эмпирическое деление группы респондентов по принципу уровня развития вербальных и языковых способностей. Далее исследователи ищут корреляционные параллели между высокими языковыми способностями и психологическими характеристиками личности. В качестве исследуемых выступают студенты Восточноевропейского национального университета имени Леси Украинки факультета информационных систем, физики и математики, факультета экономики и управления, факультета психологии и биологического факультета. Роль методического инструментария выполняют: методика оценки вербальных способностей А. Крилова, С. Маничева; методика психологической диагностики личности Кетелла, а также авторская анкета оценки степени развития вербальной сферы человека. Полученные результаты дают основания

утверждать, что адекватный уровень самооценки, средний уровень самоконтроля, высокая степень доверительности в общении и легкая интровертированность когнитивных процессов – наиболее благоприятные психологические черты личности для формирования и развития вербальной сферы языковых способностей.

Ключевые слова: языковая предрасположенность, языковые способности, языковая картина мира, психологические черты личности, модель порождения речи, развитие личности.

Lavrynenko Oleksandr, Lavrynenko Halyna. Cognitive Relations Between the Process of Speaking Creation and Human Psychological Features. In this article the double-sided research of human lingual qualities is presented. In the theoretical part of work the analysis of human lingual qualities development in ontogenesis and history genesis is carried out. Besides, the researchers have made a theoretical view of the most actual speech creation models, including their own model, which is partially based on the ideas of O. O. Leontiev. The practical part of the research describes the empirical analytical exploration of students in the gathered group of respondents according to the principal of the development of their verbal lingual qualities. The further search of the most favorable psychological features for verbal qualities progress is conducted. The students of the mathematical, biological, psychological and economical faculties were enabled as the respondents for this scientific work. At the same time the methodic of verbal activity evaluation by A. Krylov, S. Manichev and the methodic of psychological personality's diagnostics by Katella were used as the researching instruments in the practical side of this work. The achieved in this research results denote, that the adequate level of self-esteem, middle self-control level, high grade of credulity and light introversion are serving as best psychological ground for the lingual verbal qualities development.

Key-words: lingual ability, lingual qualities, lingual world's representation, psychological human features, model of speaking creation, development of personality.

УДК 82.133.1-311.6"18"

Ольга Мазяр

ЕВОЛЮЦІЯ ЖАНРУ ФРАНЦУЗЬКОГО ІСТОРИЧНОГО РОМАНУ ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ СТОЛІТТЯ

Досліджено проблему еволюції історичного роману. Це питання відображено у працях радянських і європейських літературознавців, але до сьогодні залишається недостатньо вивченим. Використано різні підходи вчених до аналізу історичного роману. Це дозволяє отримати цілісну картину його тлумачення в європейській літературі в цілому та у французькій літературі зокрема. Передусім у статті визначено основні перешкоди, які заважають установити роль і місце історичного роману у світовій літературі. Водночас, з'ясовано ключові аспекти трансформації цього жанру протягом століть. Період ХІХ століття обрано тому, що в цей проміжок часу є можливість чітко відокремити одну епохи становлення та розвитку історичного роману від іншої. Історичний роман у французькій літературі розглядаємо як жанр, що стимулює історію і знаходить місце між «літературою на замовлення» і «чистим мистецтвом». Необхідно розуміти зв'язок між літературним твором і реципієнтом, щоб повністю зрозуміти особливості функціонування цього жанру в синхронічному і діахронічному аспектах.

Ключові слова: історичний роман, літературний жанр, масова література, романтизм, еволюція літературного жанру.

Постанова наукової проблеми та її значення. Перша половина ХІХ століття – один із найважливіших етапів становлення французького історичного роману, де визначено тенденції розвитку європейської романістики в наступні епохи. Як цілісне явище він привернув увагу небагатьох літературознавців. Досліджуваний період хронологічно обмежений першою половиною ХІХ століття не тому, що цей рубіж визначає занепад жанру, а тому, що тут проходить межа, яка відокремлює один етап становлення і розвитку жанру історичного роману від іншого.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Глибина і широта досліджень Л. Мегрона, Д. Лукача, їх взаємодоповнююча спрямованість, переконливість у рамках обраної методології довго залишали враження вичерпності проблеми. Водночас дослідженнями характерних рис